

Ekonomisk översikt om den isländska ekonomin i slutet av maj 2010.

Efter bankkraschen genomkick den isländska ekonomin en kaotisk situation. Trots detta lyckades man upprätthålla det inhemska betalningssystemet. Kronans kurs rasade, valutahandeln upphörde så gott som helt och valutainflödet till landet stannade av. Brist på valuta uppstod och valutarestriktioner infördes i syfte att stoppa ytterligare utflöde av valuta från landet och kronans fallande kurs. Problemet försvårades ytterligare då den brittiska regeringen tillgrep terroristlagstiftningen mot oss. Orsaken till den brittiska reaktionen var i första hand de så kallade Icesave bankkontona. Det har rått en svår konflikt mellan de isländska myndigheterna och de holländska och brittiska myndigheterna kring ansvaret för dessa bankkonton och ingen problemlösning är ännu inte i sikte. Nu på våren 2010 är konflikten olöst och inga förhandlingar har planerats den närmaste tiden. Britter och holländare genomför parlamentsval under våren och det är osannolikt att frågan kommer att tas upp förrän valen är över.

Island vände sig till IMF och våra nordiska grannar med begäran om ekonomisk hjälp, vilken tillmötesgicks. Hjälpen bestod i ett lån från IMF på 2,1 miljarder USD samt från Norden 3 miljarder USD. De isländska myndigheterna accepterade att följa en gemensam ekonomisk plan tillsammans med IMF i syfte att återställa landets ekonomi. Den största delen av IMF lånet utbetalades omgående medan resten skulle utbetalas i tre jämna satser på basen av revision av den ekonomiska utvecklingen. Den andra och tredje utbetalningssatsen dröjde, främst på grund av långsam process med de nya bankernas refinansiering och inte minst pga den långsamma processen i Icesave konflikten. Av samma orsaker dröjde det ekonomiska stödet från grannländerna. Den tredje IMF utbetalningen skedde nyligen och var den första goda nyheten under en lång tid. Samtidigt ändrade börsbolaget Moodys sin utvärdering av Islands ekonomiska situation från negativ till stabil prognos.

BNP

Bankkraschens konsekvenser drabbade landets ekonomi fullt ut under 2009. BNP gick ned med 6,5% enligt statistikcentralen, vilket är det största raset sedan republikens grundande 1944. Orsaken ligger huvudsakligen i den minskade privata konsumtionen och allmänna investeringar. Den privata konsumtionen gick ned med 15% och totalt sett gick investeringarna ned med 50%. Däremot ökade exporten kraftigt då situationen på de utländska marknaderna blev gynnsamma genom kronans kursfall.

Inflationen steg avsevärt i samband med bankkraschen. Under 2009 gick den upp till 18,6% i januari. Inflationen har sedan sakta gått ned, saktare än vad man förväntat. Kronans kurs har inte stärkts lika mycket som man hoppats och nya konsumtionsskatter har införts samt offentlig service har stigit i pris, som lett till prishöjningar. I april 2010

var inflationen 8,3% och allt tyder nu på att den kommer att avta ytterligare de närmaste månaderna. Man hoppas att den går under 2% före årsskiftet.

Landets centralbank har upprätthållit en hög styrränta för att få bukt med inflationen, men det har fungerat dåligt. Banken har fått utstå kritik för sin penningpolitik. Styrräntan var 13,3% mitt på sommaren 2007 och gick helt upptill 18% efter bankkraschen. Sedan började centralbanken sänka räntorna i mars 2009 och i början av maj 2010 var räntan 9,5%.

Kronans ras

Inflationen steg avsevärt i samband med bankkraschen och kronans kursfall. Den blev som högst 18,6% i januari. Sedan har den minskat, men väsentligt långsammare än väntat. Kronans kurs har inte stärkts lika mycket som man hoppats samt nya konsumtionsskatter har införts och prishöjningar skett i den offentliga servicen. I april i år mätte man 8,3% inflation och mycket tyder på att den kommer att gå ytterligare ned de närmaste månaderna. Före årsskiftet väntas den bli under 2%.

Kollektivavtalen

Den 17 februari 2009 ingick SGS tillsammans med andar LO förbund (ASI) och arbetsgivarna en överenskommelse om att uppskjuta revideringen av kollektivavtalen fram till slutet av juni. Överenskommelsen innebar också en höjning av minimi inkomstskyddet till 157.000 kr/mån samt att en förlängning av årssemestern gick i kraft från 1 mars 2009.

I samband med den nya regeringen tillträde i början av maj inleddes diskussioner om revidering av kollektivavtalen samt ett avtal om stabilisering för att återställa sysselsättningen och landets ekonomi. Den 25 juni 2009 ingicks ett avtal mellan LO (ASI) och arbetsgivarna om revidering av kollektivavtalet som medförde en höjning med hälften av den avtalade löneökningen under 2009 från 1 juli och den andra hälften den 1 november 2009. Avtalens lönedel och andra kollektiva förbättringar som skulle träda i kraft den 1 januari 2010 uppskjöts till den 1 juni 2010.

Stabiliseringsavtalet

I samband med undertecknandet av överenskommelsen om ändringarna i kollektivavtalen undertecknade LO, Stats- och kommunalt anställdas förbund, lärarförbundet, arbetsgivarna, regeringen och kommunförbundet ett stabiliseringsavtal om att återuppbygga landets ekonomi. Avtalets syfte är att skapa förutsättningar för att återställa landets ekonomi, skapa flere arbetsplatser och lägga grunden för bättre levnadsvillkor inför framtiden. Parterna var överens om att försvara välfärdens

fundament, utbildningssystemet och sysselsättningen enligt de förutsättningar som den svåra ekonomiska situationen tillåter. Avtalets mål var att få inflationen under 2,5%, minska underbalansen i statsfinanserna, sänka räntorna och stärka kronans kurs. Stabiliseringsavtalet förutsatte en del stora anläggningsprojekt i offentlig regi där pensionsfonderna var redo att satsa lånekapital. Man utgick från att dessa projekt skulle starta inom kort, men de har försenats avsevärt. Det är först nu som det ser ut att börja ske något, som t ex anbudsförhandligar kring en fördubbling av ringväg 1 på sydkusten.

Svår situation på arbetsmarknaden

Situationen på dagens arbetsmarknad är väldigt deprimerande och den har förvärrats mycket sedan våren 2007. Arbetssituationen förvärrades snabbt efter bankkraschen hösten 2008 och den registrerade arbetslösheten har aldrig varit högre i vårt land. Den steg från 1% sommaren 2008 till 8,9% i mars 2009. I dag, ett år senare, har situationen inte förändrats och är fortfarande 9,3% vilket betyder att över 15.000 personer går utan jobb. Jämfört med samma månad året innan har den stigit något, då var det över 14.500 personer som inte hade jobb, dvs 8,9%.

Flexibilitet har länge kännetecknat den isländska arbetsmarknaden. När läget på arbetsmarknaden försämras förkortas de ungas och kvinnors arbetstid. När läget vänder strömmar de unga och kvinnorna igen ut på arbetsmarknaden och arbetstiden blir längre. Detta isländska särdrag på arbetsmarknaden har nu blivit mycket tydligt. Deltagande i arbetslivet har minskat från 83,3% år 2007 och hade ifjol fallit till 80,9%. Antalet personer på arbetsmarknaden ifjol hade minskat med 3.200 personer. Det som nu väcker speciell uppmärksamhet i dagens kris och skiljer sig från tidigare kriser är det faktum att antalet kvinnor på arbetsmarknaden ökar och antalet män minskar avsevärt. Samtidigt som antalet kvinnor ifjol steg med 600 minskade antalet män med 3.800.

Stor nedgång i antalet personer på arbetsmarknaden kan till en viss del förklaras med emigration till utlandet, ifjol emigrerade totalt 4.835 personer fler än de som flyttade till landet. Detta utgör den största emigrationen under ett år sedan i slutet av 1800-talet. Emigrationen delas rätt lika mellan utländska medborgare och islänningar.

Det väcker oro hur snabbt de ökar som hunnit vara arbetslösa längre än sex månader. I mars i år var detta en grupp på över 8.500 personer, vilket är över hälften av alla dem som går utan jobb. Vid samma tid 2008 hade ca 518 personer varit arbetslösa mer än sex månader. De som har varit arbetslösa i över ett år ökar också snabbt och är i dag över 4.600 personer, dvs knappt en tredje del av de arbetslösa.

Unga arbetslösa

Den höga andelen unga arbetslösa (folk i åldern 16 – 24) skapar också bekymmer. I mars rörde det sig om över 3.100 personer, vilket utgör 19% av dem som går arbetslösa. Som jämförelse var det frågan om 400 personer i denna grupp våren 2007.

Anläggningar/lägenhetsmarknad

Med undantag för finansmarknaden har situationen varit värst inom anläggningsbranschen. Svårigheterna att finansiera överutbud av lägenheter har medfört nedgång i anläggningsbyggen och försenat uppbyggnaden av arbetslivets infrastruktur. I mars i år var 2.908 personer anställda inom anläggningssektorn registrerade som arbetslösa. Situationen hade förbättrats något från året innan då 3.480 var registrerade arbetslösa. Här är det frågan om en avsevärd ökning från 2008 då endast 139 personer var registrerade som arbetslösa inom anläggningsbranschen. Ökningen var därför 1.674% på ett år. Detta är den sämsta situationen jämfört med andra branscher. Enligt nya siffror är arbetslösheten ca 20% inom anläggningssektorn. Arbetslösheten har minskat något de senaste månaderna. Det är inte mycket som kan betraktas som positiva tecken när det gäller utsikterna inom anläggnings- och byggnadsbranschen den närmaste tiden. Från början av år 2008 har totalt 1950 företag gått i konkurs, 479 företag i byggnads- och anläggningssektorn eller ¼ av alla konkurser och över 400 företag inom handel och service dvs 1/5. Det väcker därför ingen förundran att situationen på arbetsmarknaden är svårast inom dessa två branscher. I år fortsätter konkurserna öka. Under årets första tre månader ökade konkurserna i byggnads- och anläggningsbranschen med 13% jämfört med samma tid ifjol. Lägenhetsmarknaden har varit nedfryst sedan 2008 och ifjol rasade nybyggnationen helt i lägenhetsbranschen. Då inleddes 208 nybyggen jämfört med 3.200 året innan. Prisfall och överproduktion kommer att minska all nybyggnation under de närmaste två åren för att få överproduktionen att uppnå balans.

Trots att mycket pekar på att läget förblir svårt de närmaste månaderna är det dock troligt att det värsta skulle vara över. Sysselsättningsläget brukar vanligtvis ljusna under våren pga årstidsrelaterade projekt men sedan mörknar läget igen till hösten då projektjobben tar slut. Likaså har man fått höra positiva besked angående offentliga anläggningar.

Med vänliga hälsningar
Skúli Thoroddsen

